

Az emberi méltóság feltétel nélküli tisztelete. Lehet-e más vezérfonala egy demokrata életének? Nem is a demokratáénak: egy ember viszonyulhat-e a másikhoz másképp, mint emberhez? Meggyőződésem, hogy nem. Ne tegyük azt embertársunkkal, amit nem akarnánk, hogy velünk is megtegyenek. Végtelenül hitvány és aljas dolog valakit olyanért támadni, gúnyolni, üldözni, amiről nem tehet: a származást nem mi választjuk, ahogyan azt sem, hogy hová, milyen körülmények közé születünk. Egymást segíteni, támogatni kötelességünk, és meg kell védenünk azt, akit azért büntetnek, mert embernek született.

A két világháború közti időszak, ahogy az egész elmúlt század, rengeteg mindent kényszerített hazánkra, de sokkal többet tettünk önszántunkból, mint kellett volna.

Magyarok voltak, akik tudomásul vették a zsidótörvényeket, mert úgy gondolták, jól járnak azzal, ha a zsidók kiszorulnak a jobb állásokból. Magyarok voltak azok is, akik támogatták a második világháborús szerepvállalást, mert a terület visszaszerzés délibábját kergették.

A múltunkkal való szembenézés elmaradt, és ezért eddig elmulasztottuk azt is, hogy számba vegyük a valós kényszereket és lehetőségeket. S ha nem szembesülünk a múlttal, akkor hogyan választhatunk magunknak példaképeket? Márpedig példaképek kellene, mert ők erőt adnak a jelen küzdelmeihez és irányt mutatnak a jövő terveihez.

Nem politikai, főként nem pártpolitikai kérdés, hogy kijelentsük: nem lehet példakép az, aki nem tiszteli feltétel nélkül a másik méltóságát, aki elmulasztja a segítséget akkor, amikor megtehetné, aki a végsőig kitart akkor is, amikor erre nem kényszeríti senki. Ezért nem lehet példakép sem Horthy Miklós, sem a mellette végsőig kitartók. Példaképpé egy egész életút alapján válik valaki, akit nem csak munkája, hanem embersége is azzá emel. Példakép lehet az is, aki megjárja a damaszkuszi utat, mert az a fontos, hogy hová tartunk, hogy tanulunk-e a hibákból és a bűnökből, legyenek azok sajátunké vagy másokéi. Sokan voltak a háborúk között, akik – szemben Horthyval – a nincstelenség fölemelését, a földreformot, a társadalmi reformokat, a félféudális rendszer felszámolását és a demokrácia teljességét, az antiszemitizmus embertelenségét hirdették szóban, írásban és tettben. Voltak embermentők, Sztehlo Gáborok és voltak mártírok, Salkaházi Sárak és Bajcsy-Zsilinszky Endrék. Számosan akartak polgári demokráciát, mert egyként utasították el a jobb- és a baloldali diktatúrát. Ők a példaképek, akik akkor is a jó megoldást keresték, amikor a többség kényszerekre hivatkozott.

A múlttal való szembenézés helyre tenné a dolgokat, árnyalná a huszadik század társadalmunkat megosztó korszakairól alkotott képünket. S talán idővel segítene betemetni az árkokat.

Gyenge az a nemzet, amely gyáván kibújik a történelem megismerésének mégoly fájdalmas felelőssége alól. És nem lehet demokrata az, akinek példaképei nem demokraták: mert nem tisztelhetjük egyszerre Márait és Nyirőt.

A választásokra úgy kell készülnie minden demokratának, hogy lehetőséget teremtsen a jogállam helyreállítására. Ezért majd az új magyar köztársaság erkölcsi és szellemi értelemben sem alapozódhat olyan elődökre, akik elutasították a demokráciát, a szabályozott, de szabad versenyt a politikában és a gazdaságban. Nem építhetjük újjá az országot sem Horthyval és Szálasival, sem Rákossal és Kádárral. Akik a 20. századi Magyarországot zsákutcába vezették, ugyanúgy nem lehetnek partnereink a demokrácia és a jogállam újbóli felépítésében, mint azok sem, akik ma az ő követőiknek tartják magukat. Ám a demokraták győzedelmeskedhetnek, ha együttműködésük az emberi méltóság és a jogállam tiszteletén alapul.